

מראה מקומות במסכת עבודה זרה

דף ס"ו ע"א

(א) תוד"ה מכלל, במה שדנו התוס' אם בדבר שאסור בכ"ש אסור גם בנטל"פ, נחלקו בזה הראשונים, ע"י בטור או"ח סי' תמו דרשב"ם והיראים אוסרים, וכ"ד הרשב"א בתשובה מבוא בבית יוסף שם, אמנם רש"י ור"ת ור"י מתירים, וכן דעת הרא"ש כאן, והשו"ע או"ח סי' תמו סי' מתיר, והרמ"א כתב דיש מחמירין ונהגו להחמיר. והנה ביסוד המחלוקת כתב הגרע"א [ע"י חידושי פסחים דף ל'] דהרשב"א הנ"ל דאסור, אזיל לשיטתו [בתוה"ב בית רביעי שער ראשון דף יט ע"א] דנטל"פ הוא אסור בעצמותו, ורק דאינו אסור אחרים כיון דהטעם שנתן בהם הוא לפגם, ולא נתחדש לאסור בכה"ג בדין טעם כעיקר, וכיון דהנטל"פ בעצמותו אסור בעינן לבטלו ברוב, ולכן כתב הרשב"א שם דכל ההיתר דנטל"פ דוקא כשהיתר רבה על האיסור, ומעתה כתב הגרע"א דבדבר שאסור אף בכ"ש ואין בו ביטול ברוב ממילא אסור.

והר"ן בפסחים (ח' א' בדפי הרי"ף) כתב על השיטה האוסרת נטל"פ בחמץ בפסח: ולא נהירא לי דהא מאן דשרי נטל"פ מנבילה שאין ראויה לגר גמיר לה וכיון דאפי' פגום בעינו אינו אסור היאך יאסור תערובתו, וכע"ז הקשה הרא"ש כאן (סי' ו') ע"ש. ולפי מה שהסביר הגרע"א באמת האוסרים סוברים שבעינו ג"כ אסור ודו"ק. [וע"י בר"ן בסוגיית נטל"פ, דף ל"ב ב' בדפי הרי"ף ע"ש היטב וכתב הפמ"ג סי' ק"ג דאזיל לשיטתו שכיון שחולק שם על הרשב"א לכן מתיר גם בחמץ דלאו מדין ביטול ברוב הוא].

והגרע"א בחי' פסחים הקשה לפ"ד סתירה בשו"ע, דביו"ד סי' קג פסק כהרשב"א דצריך רוב היתר נגד הנטל"פ, ומ"מ באו"ח סי' תמ"ז ס"י פוסק דנטל"פ מותר בפסח, וכתב שישב זאת במק"א. וע"י בביאור הגר"א באו"ח שם שכתב דגם להשו"ע והר"ן שמתירים נטל"פ בפסח, מ"מ מצריכים שיהיה רוב כמש"כ השו"ע הנ"ל ביו"ד סי' ק"ג, ולפי הגרע"א שני פסקים אלו סתרי אהדדי.

(ב) כתבו התוס' לדחות עוד סברת האוסרים נטל"פ משום דלא גרע מכ"ש, דשאני משהו מין במינו שאין הטעם בטל כלל אפי' באלף כיון שהטעם שוה אבל לפגם הטעם בטל. ולשון הרא"ש (סי' ו'): ועוד עיקר טעמא פריכא הוא דהיכן אסרה תורה במשהו במין במינו התם אפי' אחד באלף אין טעמו נפגם ולא נתבטל דמינו אינו פוגמו ואינו מבטלו אבל נטל"פ מעיקרא שרי כי לא היה בו טעם עכ"ל.

לכא"ו יש לפרש הכוונה דאם הו' אותו טעם אין הטעם מתבטל אלא אדרבה מצטרף לשאר ההיתר ונמצא דגם אחרי הביטול יש כאן טעם של איסור, משא"כ בנטל"פ דהטעם אין מצטרף לשאר הטעם ובטל ברוב. אולם הגרע"א בגליון הש"ס מפרש דע"י דהו' נטל"פ הו' אינו מינו [לאביי דאזיל בתר טעמא] ולכן בטל ברוב.

ולפ"ז נוקט הגרע"א דלרבא דאזלינן בתר שמא גם נטל"פ אינו בטל ברוב, ועפ"ז הקשה בהא דכתבו תוס' בהסוגיא דפסחים דמותר חמץ בפסח בנטל"פ אף באינו מינו משום דכל הגזירה אטו מינו וממילא לא נחמיר באינו מינו יותר ממינו. והקשה הגרע"א דהסוגיא דהתם אתיא כרבא ולדידיה הרי גם בנטל"פ הו' מינו.

ובאמת דגם להביאור הראשון שכתבנו יל"ה"ק, דהרי מיניה וביה מוכח דרבא לא סובר כסברת התוס', שהרי משכח"ל בשוה בשמא ולא בטעמא דאסור בכ"ש, לרבא - דהרי מקרי מין במינו ושם הרי אין הטעם מצטרף לטעם ההיתר דאינו שוה בטעמא, וא"כ מוכח דרבא אינו סובר כחילוק התוס', [וראיתי בחי' רע"א כאן שבאמת הקשה בנוסח זה, ודו"ק].

וקושיא זו תקשי על הרא"ש שפוסק כרבא ומ"מ פוסק דבנטל"פ מותר מה"ט, ובעכצ"ל דאין כוונת תוס' לומר דה"טעם" שוה, אלא דכל דהו' "מינו" אין כאן ביטול דאדרבה המיעוט מצטרף לרוב ומחזקו [כלשון הר"ן בנדרים נ"ב], משא"כ בנטל"פ כיון דהוא מקלקל את התערובת לא מצטרף אליה. וסברא זו שייכא בין לאביי ובין לרבא.

(ג) תבלין ב' ג' שמות והן מין אחד או מין ג' אסורין ומצטרפין, ר"ש אומר בין ג' שמות והם מין אחד בין ג' מינין והן שם אחד אינם מצטרפין. הנה בהא דאמרין אסורין ומצטרפין נאמרו כמה פירושים בראשונים. דעת רש"י דחדא מילתא היא - דאיסורין שנפלו לקדרה מצטרפין בנו"ט. אמנם הרשב"ם המובא בתוס' מפרש דאסורין היינו בנו"ט, ומצטרפין היינו לאסור ביבש במאיתיים. וכתב הרשב"ם דר"ש לא פליג אלא על צירוף דיבש, אבל בנו"ט מודה דאסור. והקשה בהגהות פורת יוסף מהא דתנן בערלה פ"ב מ"א הערלה וכה"כ עולים באחד ומאיתיים ומצטרפים זע"ז, ר"ש אומר אין מצטרפין ר"א אומר מצטרפים בנותן טעם אבל לא לאסור. ומוכח דלר"ש אין מצטרפין אף לנו"ט [ולתוס' הרי "שני שמות" היינו ערלה וכה"כ].

ונראה ליישב דכל דברי תוס' כאן דר"ש מודה בנו"ט הוא רק בתבלין לפי שהוא מתקן הכל ולא בטיל, וכן מוכח ממה שהוכיחו התוס' מחולין ו' א', ושם מבואר להדיא חילוק בין טעם של תבלין לשאר נו"ט.

ובתוס' שבת פ"ט ב' מפרשים דהמשנה איירי לגבי מלקות, ומפרשים דאפי' לרבנן דר"מ [דלא דרשי לא תאכל כל תועבה] אפי"ה מצטרף ב' אסורין משני לאוין למלקות אם הם ממין אחד, אבל לקרבן אין מצטרפין כדאיתא בשבת ע"א. וע"י באו"ש פט"ז ה"ט"ו ממאכ"א שתמה דכיון דמסברא הוא דמצטרפים ב' לאוין א"נ מ"ש קרבן ממלקות. [וכן הקשה החזו"א סי' כה סק"ו]. ועוד הקשה האו"ש על מה שכתבו התוס' שם בהמשך דבריהם להקשות למה לי קרא דלא יאכל כי קודש הם לצירוף איסורי קדשים, והרי בכל איסורים שבתורה ג"כ

מצטרפים [ותירצו דרך לר"ש שחולק על משנתו אצטריך קרא] והרי בעינן להקרא באופן שהיו שני מינים שאז לא מצטרף בשני איסורים אלא רק באיסור אחד, וכתב דאולי צ"ל דאם אינם שוים בטעמא לא מצטרפי אפי' באיסור אחד.

ובמשה"ק האו"ש והחזו"א מהו החילוק בין מלקות לקרבן, נראה עפמשה"כ החזו"א (חו"מ לקוטים סי' כג לדף יז) בהא דאמרין

דלר"ש כ"ש למלקות אבל לקרבן בעי כזית - משום דאוכל במזיד עונשו על המרד בצוואת התורה וכשאוכל כ"ש ג"כ מרדו מרובה וראוי לעונש, אבל שוגג שכפרתו על המכשול שאכל חלב שפיר בעי שעורא [וע"ש שכתב שכ"ה כוונת הריטב"א במכות], ומבואר דחלוק ביסודו עונש מלקות שבא על המרד, מקרבן שבא על מציאות החטא. ולפי"ז י"ל דגם לגבי צירוף ב' לאוין יש לחלק ע"פ סרא הנ"ל בין מלקות לקרבן ודו"ק.

ד) אמר אביי מנא אמינא לה דתניא תבלין וכו'. הנה לשיטת רש"י דב' שמות היינו פלפל שחור ופלפל לבן א"כ חד שמא הוא [לגבי פלוגתא אביי ורבא] וראית אביי מהסיפא דתנן או מין ג' כלומר דהו ג' שמות, והא דלא מפרשין הסיפא דהו ג' מינין ושם אחד כגון דלעת יונית ומצרית משום דסתמא קתני ומשמע אפי' ב' שמות, כ"ז פירש הרמב"ן בדעת רש"י. והא דחזקיה הוא לדעת אביי, ואין קושית הגמ' מחזקיה [דהא חזינן דלתירוץ הגמ' ליתא לדחזקיה] אלא מגוף המשנה שא"א לפרשה אלא כדחזקיה, ומשני דמתני' ר"מ דמיקל בצירוף. ולכאוי צ"ב, דדברי ר"מ הם דמצרפין ב' איסורים, אבל מה המקור לצרף ב' מינים. ועוד קשה דלכאוי ר"מ רק מחדש דיש לאו כולל, אבל מנין לנו לחדש בדיני צירופים דברים שלא מצטרפים אפי' בלאו אחד.

וכתב בזה החזו"א (סי' כה סק"ה) דלר"מ אינו לוקה משום הלאו דלא תאכל כל תועבה, אלא הפסוק מגלה שלוקה על הלאו הפרטי של כל איסור [והו כעין היתר מצטרף לאיסור - וכאן דהו ב' איסורים לוקה אף אם אין היתר מצטרף לאיסור. ויעו"ע בחזו"א סק"ב שדן שילקה ב' מלקות על כזית אחד משום כל איסור לחוד. ועי' בחי' הגרש"ר פסחים מ"ד שדן כע"ז למ"ד היתר מצטרף לאיסור]. וכיון שסובר שאפי' ב' איסורים מצטרפים א"כ כ"ש ב' מינים.

ה) והתוס' פירשו דב' שמות היינו שני לאוים, ולפי"ז ברישא מיירי כשהכל ממין אחד וב' איסורים, וכתבו תוס' דהסיפא "או מין ג'", היינו פלפלים וקנמון ושאר תבלין, וכולם איסור אחד. ולפי"ז כשיש ב' איסורים וב' מינים לא מצטרף, ורק כשיש דבר אחד משותף - או מין או איסור אז מצטרף.

וקושית הגמ' רק מהסיפא, דברישא הרי הכל שם אחד [של מין] לגמרי, אבל בסיפא אמרין דאיסור אחד וב' מינים מצטרף, וע"ז הקשתה הגמ' למה לרבא מצטרף, והנה לכאוי לפי"ז הקושיא רק מחזקיה, דאילו מהמשנה י"ל דמיירי בשם אחד ורק המינים חלוקים, אולם מתוס' ד"ה ורבא, שהביאו פרש"י דלמסקנא ליתא לדחזקיה ומשמע דלולי מה שהקשו עליו שם היו יכולים לפרש כן, משמע דאין הקושיא מחזקיה, אלא מסתמא דמתני' דמיירי אף בשתי שמות.

ולתירוץ הגמ' דמתני' כר"מ, מוכרחים לפרש ג"כ כמש"כ לעיל דלר"מ יש הוכחה שמקילים בצירוף. [שהרי גם בהו"א המשנה מדברת בסיפא באיסור אחד, ואפי"ה פשיטא להגמ' דשני מינים לא מצטרפים, ומה מהני בתירוץ מה שיש לר"מ לאו אחד של לא תאכל כל תועבה, ובע"כ מדברי ר"מ מוכח שהוא מיקל בצירוף].

וכתבו תוס' ד"ה ורבא דגם לתירוץ של רבא איתא לדחזקיה, דכל מה שאמר ר"מ דמצטרפים האיסורים היינו כשהם בעין ואז א"צ שיהיו מיני מתיקה, אבל בתערובת אם זה ממתק וזה מחזק לא מצטרפי. והדברים צ"ב, דלכאוי לרבא הכל תלוי בשמא ולא בטעמא, וא"כ למה בעינן שיהיו מיני מתיקה. והנה התוס' בשבת צ' א' כתבו דאם אינו מיני מתיקה הוי נטלי"פ, אולם מדברי התוס' כאן לא משמע כן, דאם ס"ל כך כל אריכות דבריהם שלא לצורך, ומשמע מדבריהם דהו סרא בצירוף ולא משום נטלי"פ. וצ"ל דהו סברא בצירוף - שכל שטעמו מנגד לטעם חבירו א"א שיצטרף.

אולם לפי"ז צ"ע למה בשוין בטעמא לא מצטרפים אפי' אם הוי כמה לאוין, [וכדמוכח בתוס' שפירשו דהסיפא דוקא באיסור אחד] והרי חזינן ברישא דבמין אחד לגמרי מצטרפין אפי' בשני איסורין, וצריך לחלק בין היכא דהו מין אחד לגמרי, לבין היכא דשוין רק בטעמא, אולם צ"ב לאביי דאזיל בתר טעמא, א"כ מ"ש רישא דמצטרפין גם שני איסורין מסיפא דשוין בטעמא ואפי"ה לא מצטרפין שני איסורים ועיין. [ובאחיעזר חיו"ד סי' י' אות ב' פירש דברי התוס' באופן אחר ולא הבנתי דבריו, ע"ש].

ו) הרמב"ן הביא דברי ר"ח שמפרש ב' שמות - ב' איסורים [כתוס'] אולם נראה בדבריו דהוא מפרש סיפא ג"כ בשני איסורים והיינו דסיפא הוא רבותא דאפי' אם ב' האיסורים משני שמות ג"כ מצטרף. וכתב הרמב"ן דאביי ג"כ מעמיד המשנה כר"מ, [דאלי"כ לא יצטרפו ב' לאוין, וזה דלא כתוס' שבת פ"ט ב' שצדדו דגם לרבנן דר"ז מצטרף ב' לאוין אפי' למלקות] אלא דס"ל דלא מצטרף אלא אם שוה הוא לכה"פ במין, וע"ז תירץ רבא דכיון דר"מ היא ומיקל ר"מ בצירוף, ממילא מצטרף אף בחד טעמא [הגם דהו ב' מינים לרבא דאזיל בתר שמא]. ומבואר מדברי הרמב"ן ג"כ דלר"מ יש גילוי בפסוק לענין צירוף ולא רק דיש לאו כללי ודו"ק. אמנם איכא נ"מ רבתא בין הרמב"ן לתוס', דלתוס' דמיירי בחד לאו, מבואר דאפי' לאו אחד אינו מצטרף בב' טעמים [וכן מבואר בראב"ד פ"ד ה"ד ממאכ"א, ומבואר שם דאפי' אם הוא בעין ולא בתערובות ג"כ אינו מצטרף], אמנם להרמב"ן משמע דרך ב' לאוים בעינן שיהיה טעם אחד אבל באיסור אחד מצטרף אפי' ב' טעמים. [עי' בחזו"א סי' כ"ה סק"א שכ"כ בדעת הרמב"ן].

אמנם צ"ע לפי דלר"מ הרי הוי לאו אחד וא"כ למה בעינן שיהיו שוים בטעמים. וצ"ל דלר"מ אי"ז סתם לאו אחד, אלא גלוי על צירוף ב' לאוין, [ובפרט להחזו"א דהמלקות על הלאו הפרט] ולפי"ז אי"ש דבעינן דבזה טעם שוה.

עוד פי' כתב הרמב"ן דהפירוש ב' שמות הוא כמו שפי' ר"ח - שני איסורים - אמנם לאביי אתיא מתניתין אף לרבנן, דהגם דב' לאוין לא מצטרפים למלקות, מ"מ לאיסור מצטרפים, אבל מ"מ בעינן שיהיו מין אחד [ולכן תלוי בטעמא לאביי] ולתירוץ הגמ' דאתיא כר"מ באמת אי"ש שיהיו שוים בטעמא ודחזקיה ליתא. ולכא"ו גם לפירוש זה באיסור אחד לכו"ע אי"ש שוין בשמא ובטעמא, ולר"מ יתכן דשרש התירוץ הוא דכיון שיש לאו אחד אי"ש כלל שיהיה טעם אחד ודו"ק. וא"כ אין מקור לר"מ דאסורין מצטרפין. וכ"מ מלשון הרמב"ן. אולם ראיתי באחיעזר חיו"ד סי' י' שכתב דתירוץ זה צריך לתרץ הברייתא שחלב והם לא מצטרפין לקרבן ג"כ כמו שתירץ לפי רש"י דכיון דאין השעורים שוים אין מצטרפין וצ"ע.

ז) והנה מבואר בדברי הרמב"ן דלרש"י ולפי' ראשון שפי' לפי ר"ח, הצירוף לר"מ הוא גם לקרבן, וכתב הרמב"ן דהא דתניא פ"ק דכריתות דלר"מ אין חלב ודם מצטרפים [עי' חזו"א שכתב שלא נודע איה מקום ברייתא זו] וא"כ קשיא לרש"י למה מצטרפין [ולר"ח לא קשה דהתם חלוקין בין בשמא ובין בטעמא ואתיא לדחזקיה] היינו משום דלא שווי בשעוריהו. אולם האחיעזר הביא מדברי התוס' שבת פ"ט דאין צירוף לקרבן אלא רק למלקות, דאי"ז גלוי מילתא אלא רק דהוי לאו משותף.

ח) בעיקר הסוגיא דתלתה דין תבלין מג' שמות בפלוגתא אביי ורבא. הנה הרמ"א בסי' צח ס"ג כתב דפלוגתא אביי ורבא היא גם לגבי הדין שמין במינו בששים ושלא במינו מדאורייתא חד בתרי בטיל. דלאביי תלוי בטעמא ולרבא בשמא. והש"ך סק"ו נחלק ע"ז דשם דכל האיסור משום טעם כעיקר אי"כ ודאי תלוי בטעם. [ועי' ש' בחו"ד שהאריך לבאר דעת הרמ"א].

והקשה הכרתי דדברי הגמ' כאן בתבלין מטין לדעת הרמ"א דאילו להש"ך כיון דהתבלין נו"ט אי"ז שייך לפלוגתא אביי ורבא. [אבל להרמ"א דהוי גזה"כ דומיא דמשרת דרק מין באינו מינו אוסר ורק מין אחד]. ותירץ דכיון דהאיסור רק בצירוף הטעמים אינם מצטרפים אלא במין אחד. וכע"ז כתב החזו"א (סי' כה סק"ד). והחוו"ד (צח ג') כתב לבאר הסוגיא דנידון הגמ' משום איסורין מבטלין זא"ז, דהתבלין ג' מינים יבטלו כל ב' מינים את המין השלישי ויתירוהו לר"ל דס"ל בזבחים ע"ח דאיסורין מבטלין זא"ז, ונקט החוו"ד דכשאיסורין מבטלין זא"ז הוי היתר גמור, וא"כ למה אוסר בקדרה. ובשלמא לאביי הוי חד מינא ואין אותו מין מבטל את חברו לר' יהודה, או דנימא דהוי אותו איסור (כדעת רש"י) ואותו מין וא"כ ודאי שלא מבטלין זא"ז, אבל לרבא קשיא. ותירצה הגמ' דהא מני ר"מ דמהא דאמר דכל האיסורין מצטרפין מוכח דסובר שאין איסורין מבטלין זא"ז.

אמנם במש"כ החוו"ד דלמ"ד איסורים מבטלים זא"ז פקע שם האיסור והוי היתר גמור, עי' באחיעזר חיו"ד סי' י' אות ז' שנחלק ע"ז דודאי נשאר איסור, ועי' גם בחידושי הגר"ח סוף הלכות תרומות שמבאר היטב הדברים דלגבי מלקות בעינן שמו הפרטי של האיסור והוא בטל, אמנם לגבי איסור אכילה כולם כאחד שוים שאסורים באכילה וא"כ אין כאן רוב ומיעוט לענין זה. וכ"כ בחזו"א (סי' כה סק"ה) והוסיף דאילו היה אפשר לענוש בלא התראה ובלא ידיעה איזה עבירה עשה לא היה דין ביטול גם לענין עונש.

ט) והנה הרמב"ם פ"ד ממאכ"א ה"ו כתב יראה לי שכל החייב בתרו"מ מצטרף לכזית בטבל מפני שהוא שם אחד. הא למה זה דומה לנבלת השור ונבלת השה ונבלת הצבי שהן מצטרפות לכזית כמו שביארנו. והראב"ד בהשגות השיג דבעינן טעם שוה כדחזקיה ע"ש. ומשמע מדבריו [וכן הבינו האחרונים וכדלהלן] דמיירי אפי' כשהטבל בעין אינו מצטרף אם אין טעמו שוה. אמנם ברמב"ם פרקל נדפס נוסח אחר ע"פ כתי"י אחד, ושם מבואר דיש חילוק בין אם הוי בעין לבין נתינת טעם בתערובת. [ועי' בחזו"א סי' כה סק"ג שהקשה על הראב"ד מהא דתנן מעילה ט"ו ב' דבשר וחלב וסולת מצטרפין לכזית בפיגול ונותר, וקושיא זו רק לפי גירסתנו, אבל בנוסח האחר של הראב"ד איתא להדיא מכח ראייה זו שכשהן בעין מצטרפין].

והנה הגר"ח כתב לבאר פלוגתא הרמב"ם והראב"ד דנחלקו בפלוגתא רש"י ותוס' אם לרבא איתא לדחזקיה או ליתא לדחזקיה, דהרמב"ם מפרש כרש"י דליתא לדחזקיה ולכן מצטרף אפי' בשני טעמים. והראב"ד סובר כתוס' ולכן מצריך שיהיה טעם אחד. והוסיף הגר"ח דהגם דהגמ' מעמידה המשנה כר"מ ואין לא קיי"ל כר"מ, מ"מ כיון דאיירינן הכא בחד איסורא דטבל, א"כ הא שוה ממש לדרי"מ דאף בטעמים חלוקים מצטרפי. והדברים צ"ע, דהרי לרש"י ותוס' מיירי בחד איסורא [כמשנ"ת באות ד' ה'] וא"כ מבואר דגם באיסור אחד דוקא לר"מ מצטרפי [וכדחבאנו מהרמב"ן דר"מ מרבה בצירוף].

אמנם דברי הגר"ח יתכנו אם נפרש כפי' בתרא ברמב"ן דמיירי בשני אסורים ותירוץ הגמ' דמיירי באיסור אחד, ועי' באחיעזר חיו"ד סי' י' אות ד' שביאר איך מפרש הרמב"ם להסוגיא. [ועיין בדברי הגר"ח בד"ה ובאמת שרימז לזה דלרש"י הוי רק לר"מ, ולביאורו בדברי הרמב"ם הוי זה לכו"ע בלאו אחד].

והקשה הגר"ח דמ"מ איך הוה הראב"ד דין נתינת טעם [ששם אמר חזקיה תנאי שיהיו טעמיהם שוים] להיכא דהווי בעין [ואמנם קושיתו לפי גירסת הראב"ד שלפנינו ולא לפי הנוסח האחר שבהשגות הראב"ד הני"ל]. [ויסוד קושיתו ע"פ התוס' בסוגין שכתבו דכל מה שצריך טעם שוה הוא רק בתערובות ולא בכעין, וביאר הגר"ח דהחסרון משום "דאין טעמן נרגש", ועי' בתוס' בשבת צ' א' שכתבו דהוי נטל"פ, ואולם נתבאר לעיל שתוס' דידן

לא ס"ל כן, אלא הוי חסרון בצירוף, ומדברי הגר"ח נראה שלמד דלא מקרי כלל נתינת טעם כיון שאין כל טעם נרגש לחוש.

ותירץ הגר"ח דודאי נהי דטעם כל מין לחוד לא נרגש, מ"מ הטעם של כולם כאחד ודאי נרגש, וגבי בשר בחלב הוכיח הגר"ח מדברי האיסור והיתר [יובא להלן] דמצטרפין טעמי החלב והבשר ובעינן ששים כנגד שניהם, וביאר הגר"ח דבב"ח הטעם המעורב הוא גופו של איסור ולכן ודאי שדנים את הטעם המעורב בסוג טעם חדש ובעינן ששים כנגד כל אותו טעם מעורב. [וכ"כ חזו"א סי' כה סק"ז].

ועפ"ז כתב הגר"ח דבשאר איסורים לענין צירוף טעמים הדבר תלוי דאם מצטרפים למלקות ודאי שדנים על שני הטעמים כאחד דהרי התאחדו לענין המלקות וממילא גם בדין טעמ"ק בעינן ששים כנגד שניהם, אבל אם אינם מצטרפים למלקות דיינינן גם לענין הטעמים כל טעם לחוד וסגי בששים כנגד כל חדא מיניהו, וזהו שהוכיח הראב"ד דממה שהצריך חזקיה שיהיה טעם אחד ש"מ ששני טעמים אינם מצטרפים אפי' באיסור אחד.

(י) עיי' ברמב"ם פט"ז הי"ד הט"ו, שפסק כמשנתנו, ותמחו עליו הכס"מ ולח"מ דהא לרבא לית הילכתא כמתני' והיא אתיא כר"מ. ועיי' בלח"מ מה שתירץ ועיי' באחיעזר חיו"ד סי' י' אות ד' מש"כ בדעת הרמב"ם. ועיי' בחזו"א סי' כ"ה אות ב' שמיישב באופן אחר.

(יא) הפמ"ג בפתיחה ח"ג פ"ה הקשה סתירה בדברי האיסור והיתר. דבכלל כד דין י' כתב וז"ל איסורין שאין שוין בטעמן אף ששניהם מלאו אחד או משני לאוין דמצטרפין למלקות כמש"כ הר"מ פ"ד ממאכ"א מ"מ בטעם לא שייך צירוף. עכ"ל. ומבואר דשני טעמים לא מצטרפים לאיסור אפי' בלאו אחד. אמנם בהמשך דבריו כתב וז"ל אבל ודאי אם נאסר הבשר והחלב קודם שנפלו לקדרה וכו' אסור הכל עכ"ל [ר"ל אם יש נ"ט כנגד הבשר והחלב לחוד ולא נגד שניהם, וזהו מה שהביא הגר"ח דלעיל מדברי האו"ה]. וקשה מ"ש בב"ח משאר האיסורים.

ותירץ הפמ"ג דבאמת אם הוי לאו אחד מצטרפים אף ב' טעמים, והיינו דינא דבב"ח שהוא לאו אחד, ומש"כ האו"ה דאף ששניהם לאו אחד לא מצרפין הטעם זה מיירי בשני איסורים שיש להם לאו כולל כגון פסולי המוקדשים שיש בהם לאו כולל דכל שבקודש כתוב בא הכתוב ליתן על אכילתו, ובה אינו מצטרף.

וביאר הדברים כתב האבנ"מ בתשובה ד' דהלאו הכללי נאמר דוקא כשהאיסורים הפרטים קיימים [אלא שאין בכ"א לחוד שעור כזית] אבל אם הם בטלים ברוב ליכא כלל להאיסור הכללי, ולכן נחשבים כשני איסורים וכ"א בטל. והביא האבנ"מ ראיה לזה מדאמר ר"ל בזבחים ע"ח א' הפיגול והנוטר והטמא שבללן זב"ז ואכלן פטור משום דאיסורין מבטלין זא"ז. והקשו התוס' הא מבואר במעילה יז דנוטר ופיגול מצטרפין זע"ז. ותירצו וז"ל, וי"ל דהתם בדלא מערב אבל הכא דמערב מבטלים זא"ז, וצ"ע דמ"מ איך בטל הלאו הכללי שהוא שוה בכולם, ובע"כ דכיון שבטלו הלאוים הפרטים בטל גם הלאו הכללי.

אמנם צ"ב לפ"ז למה דוקא בשאין טעמן שוה, הרי גם בטעמן שוה נימא דלא יצטרף שיבטל ההיתר כל איסור לחוד ושוב לא יהיה הלאו הכולל. אמנם יעוי"ש באבנ"מ שהביא מהתבו"ש דאם הוי טעם אחד מצטרפין אף שני איסורים, [והסברא בזה כמש"כ הגר"ח בה' תרומות דלגבי "שם איסור" כל האיסורין שוים, והשם הפרטי נ"מ רק למלקות]. וכן אם הוי שני טעמים מאיסור אחד מצטרפין ע"ש.

והאבנ"מ הקשה על הפמ"ג מסוגיין, דמבואר דלר"מ דהוי לאו אחד מצטרפין כמה איסורים ולא אמרינן דיבטלו זא"ז, אלמא כשיש לאו אחד כולל מצטרפין אף שכל איסור בפניע בטל. [ולכן כתב דנהי דאיסור מ"מ אין מלקות כיון שפקע האיסור הפרטי] ובאחיעזר כתב דאדרבה משם מוכח דאין האיסורים מצטרפין, דהרי לדעת תוס' בעינן שיהא טעמן שוה, והיינו כדיש לא יתבטל כל חדא לחודיה ושע"ז יהיה את הלאו הכולל [לכאוי' צ"ע אם הלאוים הפרטיים לא מתבטלים ל"ל ללאו הכללי, ונראה דבאמת א"צ כאן ללאו הכללי וכל מה שהוצרכה הגמ' לדברי ר"מ הוא משום דר"מ מרבה בצירוף טובא אפי' בשני טעמים, ומה שצריך טעם אחד הוא כדי שלא יתבטל].

אמנם בקה"י זבחים סי' לג העיר דדברי האחיעזר תלויין בפלוגתת הרשב"א והש"ך, דיעוי' בפי' דדעת הרשב"א דאמרינן סלק את אינו מינו ומינו רבה עליו ומבטלו, והש"ך פליג וס"ל דכיון שנירש הטעם אינו בטל, ודברי האחיעזר רק ע"פ הש"ך. עוד העיר הקה"י על עיקר קושית האבנ"מ מסוגיין דהרי מדרבנן בעינן ששים אפי' מב"מ.

והאבנ"מ תירץ הסתירה באו"ה, דבב"ח מה שאינו בטל ברוב הוא מדרבנן מאותה גזירה של מין במינו דבעי ששים אע"פ שאינו נוי"ט, וביאר האבנ"מ דאין הדין דרבנן משום גזירה אטו אינו מינו [דלצד זה לייש גזירה זו בשני מיני איסור שאפי' באינו מינו לא מטעמים] אלא דרבנן גזרו כל שיש כמות שראויה לתת טעם, ולכן בב"ח שאיסורם נולד מחמת התערובת דנים אותם כדבר אחד ושעור ששים נמדד בשניהם, משא"כ בשני טעמים שונים של אותו איסור שכל חתיכה אסורה מחמת עצמה לא דנים את שניהם כאחד וסגי בששים כנגד אחד מהם.

ובחזו"א סי' כה תירץ דשאני בב"ח שיסוד האיסור מחמת טעם התערובת המשותף והטעם הממוזג מן הבב"ח הוא גוף האיסור [וכעין סברא זו איתא בגר"ח, אלא שהוא לא נחית לסתירת האו"ה].

דף סו ע"ב

(יא) חמרא לתוך חלא אביי אמר במשהו דיחיה חלא וטעמא חמרא חלא והו"ל מב"מ. והקשה הגרע"א בגה"ש הא מ"מ אינו שוה בטעמא ואביי אזיל בתר טעמא. וכבר עמדו בזה הראשונים, עיי' רשב"א וריטב"א בשם הראב"ד דהכא דיינינן כאילו כבר נשתנה גם טעמו ע"ש וצ"ב.

ובחזו"א סי' כו סק"א כתב דכיון שיש כאן פעולה חזקה של חומץ והרי ריחו אלים כאן דיהבינן ע"י דין חומץ ולכן נחשב כטעמא. [נצ"ב אם זו כוונת הראשונים. ונראה מדברי הריטב"א דכיון דהך שנוי הוא תחילת היותו חומץ סובר אב"י דכבר היום דיינינן ליה כחומץ. וזה דלא כסברת החזו"א].

(יב) ור"ב אמר בנו"ט ריחיה חלא וטעמא חמרא חמרא. והקשה הגרע"א הא סופו לעשות חלא לגמרי ע"י שקלט את הריח, וא"כ מ"ש ממש"כ הרמב"ן והר"ן גבי שאור בעיסה דנחשב מין במינו כיון דסוף העיסה ליהפך לשאור, וה"נ סוף החמרא להיות חלא.

ותירץ החזו"א (סי' כו סק"א) דעיסה סופה לעשות שאור, ולכן עיסה ושאור חד מינא, אבל יין אין נעשה חומץ לעולם ללא קלקול [ולכן יין וחומץ שני מינים] ולכן אף אם כבר יש בו טעם חומץ כ"ז שלא נשתנה טעמו יש לו דין של מין יין.

(יג) ביסוד הפלוגתא אם ריחא מילתא, ע"י בתוס' דהמחלוקת אם זה נחשב כשתיה [היינו דלאב"י הוי כשותה ולא רק כנהנה]. ובגמ' להלן מבואר דר"מ דאוסר פת חמה שנתנה ע"פ חבית יין של תרומה בע"כ דסובר ריחא מילתא. אמנם יעוי' במכשירין פ"ג מ"ג דתנן הרודה פת חמה ונתנה ע"פ חבית של יין ר"מ מטמא ר' יהודה מטהר ר' יוסי יוסי מטהר בשל חטין ומטמא בשל שעורים מפני שהשעורים שואבות. ומבואר דפלוגתא זו שייכא גם לגבי הכשר [ע"ש ברמב"ם ובר"ש שהנ"מ או לענין פת שלא הוכשרה או לענין אם היין טמא דמטמא את הפת]. ולכא"ו דין "ריחא מילתא" לא מהני להכשר, דמ"מ אין כאן משקה, ומשמע דממשות המשקה נכנס בהפת וא"כ צ"ע למה תלי לה הכא בדין ריחא מילתא.

ובפלתי (קח סק"י) כתב בזה דבתרתי פליגי ר"מ ור' יהודה. חדא בדין ריחא מילתא, ועוד פליגי אם הפת שואבת ממשות היין, והא דלא סגי בממשות היין גם לאסור [דהא לא אסרינן אלא מטעם ריחא מילתא] משום דדבר מועט הוא ובטל ברוב, ולכן האיסור אינו אלא משום ריחא מילתא, וההכשר רק משום הממשות ואין שייכות בין המחלוקות.

אמנם הגרע"א (בחי' כאן) כתב דחדא פלוגתא היא, דגם בהכשר אין הכוונה שואב ממשות המשקין כאילו המשקין בעצמותן נבלעו בתוכו עד דנדון מכח זה דשותה המשקין עצמן, אלא דעיקר הסברא דמה ששואב הפת כח המשקין זהו ההכשר דכח היוצא מהמשקין כמשקין חשיבי וכמש"כ הר"ש בפ"ה דמכשירין מ"י דהעשן העולה מן החמין משקין הוא חשיב עכ"ל, וכן הוא לשון הרמב"ם (פ"ד ה"ב מטו"א) משמע דאינו משקה ממש אלא דכח היוצא מהמשקין חשוב כמשקין, וס"ל להש"ס לדמות מסברא דכמו ברודה פת חמה על חביות יין תרומה דנין דכח היין הנכנס לפת חשיב כשותה יין, ה"נ כח הריח מקרי שותה המשקין, ואידי ואידי חדא מילתא היא דאינו ממשות הדבר רק כח שיוצא מזה ונבלע בזה.

[לכא"ו נראה דנחלקו הראשונים בפלוגתא הפלתי והגרע"א, דיעוי' בר"ש במכשירין שמדמה הדינים זל"ז, והביא שבירושלמי בתרומות השוו ג"כ הכשר לתרומה, והוכיח הירושלמי דגם בפת צוננת דינא הכי ממשנה דמכשירין פ"ג מ"ב, והר"ש הקשה על הבבלי שסובר דמיירי דוקא בפת חמה מה יענה על המשנה דמכשירין, ואילו לדברי הפלתי הרי הוו תרי פלוגתות שאינן תלויות זב"ז, אע"כ משמע כהגרע"א.

אמנם ברא"ש בפירושו על המשה דמכשירין כתב דמיירי שלא ראה הפת עד אחר זמן ואינו יודע אם היה משקה טופח, אבל אם הוי לאלתר נחזי האם שאב או לא, עכ"ד, ומבואר דהפלוגתא במכשירין היא האם איכא ממשות משקין טופחין הנכות לעין, וזה כהפלתי, וע"ש בפלתי שהביא בעצמו ראייה זו לדבריו].

והנה לדברי הגרע"א אי"ז שיקי לסוגית טעם כעיקר אלא להצד דריחא מילתא הוי כממש, אמנם בבה"ג כשפסק ריחא לאו מילתא כתב הטעם דנהי דטעם כעיקר מ"מ ריחא לא כעיקר, משמע דהאוסר הוא משום טעכע"ק. שו"ר שאי"ז ראייה, דאם נחשב כממש ממילא אוסר הדבר שנתן בו ריח כדין טעכע"ק, ואם אין בו ממש אין מה שיאסור.

ועי' בפלתי (קח סק"ו) שחקר אם ריחא מילתא הוי כדין טעכע"ק או אסור רק מדרבנן ע"ש.

(יד) בהתירא דריחא לאו מילתא, הנה מצינו דוכתי דאסור להריח, ע"י לעיל י"ב ב' דאסור ליכנס ביום אידם בחנויות המועטות בוורד והדס דקא מתהני מריחא. ובסוגיא דפסחים כ"ה ב' איתמר הנאה הבאה לו לאדם בע"כ איבי אמר מותרת ור"ב אמר אסורה [לל"ק פליגי אליבא דר"ש דמתיר דבר שאין מתכוון באופן שאפשר לו לילך בדרך אחרת, ולל"ב פליגי אליבא דר' יהודה בלא אפשר וקמכוין ע"ש].

ובתוס' לעיל י"ב ב' תירצו דשאני וורד והדס דעקרייהו לריח ועוד תירצו דאפי' אין עיקרו לריח מ"מ אסור משום דאסור ליהנות גם שלא כדרך הנאה, משא"כ כאן דאין הנאה כי אדרבה חוזק היין נכנס בחוטמו ומזיקו, וטעם האוסר משום דחשיב ליה כשתיה ואפי' את"ל דשתיה גסה מותרת באיסה"נ הכא כיון שאם היה שותה יין עצמו לא היתה שתיה גסה יש לאסור, הריח הדומה לממש אע"פ שאינו נהנה. עכ"ד.

ומשמע דעיקר החילוק הו' אדשם יש הנאה משא"כ כאן שההיזק יתר על ההנאה, ודין ריחא לאו מילתא בא רק להתיר מדין "שותה". אבל לגבי "ההנאה" ההיתר הוא משום דמזיק.

אמנם יעוי' ברמב"ן שהקשה על סוגייתנו מ"ש מהסוגיא דפסחים הנ"ל דאפשר וקמכוין לכו"ע אסור, ותירץ דכיון דריחא לאו מילתא הוי זה מתיר אפי' בהנאה, והא דבפסחים אסור היינו בקיימא לריחא דאז לכו"ע ריחא מילתא, עכ"ד, ומבואר לפ"ז דאם ריחא לאו מילתא זה מתיר גם את ההנאה, ולכא"ו הביאור הוא דהוי כדבר שאין בו ממש [ועיין בסוגיא בפסחים כ"ו א' דלהו"א בריח אין ממש ואין בו מעילה אבל איסורא איכא, ולמסקנא אמרינן דיש בו מעילה, אבל כ"ז בקיימא לריחא, אבל בלא קיימא לריחא אין בו ומותר אפי' מדרבנן, כ"נ כוונת הרמב"ן].

והחילוק בזה אינו מפני שנוי באיכות הריח [ע"י בתוס' שכתבו כמה חילוקי דינים באיכות הריח] דהא אין ה"עומד" לריח משנה איכות הריח, אלא הוא סרא בחשיבות הריח. [ויתכן עוד דאם הוא עומד לריח דיינין הריח כחלק מן העיקר ונחשב כיש לו ממש, ואם אינו עומד לריח דיינין הריח לחוד ואין לו חשיבות לכשעצמו, ולהלן תתבאר עוד סברא זו במאי דמשני בגמ' דמיקלא קלי אסוריה. וע"י בחי' הגרש"ש נדרים סי' יא נראה שביאר הענין באופן אחר וצ"ב].

טו) עוד תירץ הרמב"ן דהכא ההיתר דוקא משום דלא מתכוין לריחא, [ואע"פ שמתכוון להריח אינו מתכוון להנות מריח וכמו שיבואר להלן] ואפ"ה אסר ליה אב"י משום דריחא כטעמא והוי כאילו שתי ליה כיון דבלע לריחא ממש והוי כמתעסק בחלבים ועריות שאסור אפי' שאין מתכוון, ול"ד לההיא דפסחים ששם אינו כשתיה אבל כאן דמתכוין אפיה כנגד קלוחו של ריח כטועם הוא, ור"ב סבר ריחא לאו כטעמא הילכך בדבר דלאו לריחא עביד שרי.

וצ"ב בדברי הרמב"ן דאם הכא לא קמתכוין למה לר"ב בעינן שיחא זה דבר דלא עומד לריחא, אפי' עומד לריחא נמי לשתי כההיא דפסחים. [ועיין ברמב"ן לעיל י"ב ב' שהקשה בההיא דמעוטרת בורד אסור, ואמאי, הא לא קמתכוין, ותירץ דדילמא אידי דמעכב התם לישא וליתן מעכב ולא אדעתיה. ואולי גם כאן היתה שייכת גזירה זו אי לאו הא דלא עומד לריחא].

טז) בר"ן חולין (ל"ב א' בדפי הרי"ף) כתב דהא פשיטא שאין רבא אסור משום הנאה דהא לא מתכוון ליהנות דלאו ברשיעי עסקינן, וכ"ת פסיק רישיה הוא וקי"ל דמודה ר"ש בפס"ר, ליתא דלענין הנאה ודאי אע"פ דהוי פס"ר שריא דהא אמרין התם מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יכונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים והא התם ודאי מטי ליה הנאה אלא דכיון דלא מיכון ליה לאו חשבינן לה מיד, אע"כ הפלוגתא אי חשיב כשתיה והוי כמתעסק בחלבים ועריות, או דלא חשיב כאכילה ולכן שרי משום דאינו מתכוון. עכ"ד. והנה עיקר דבריו כפי' שני של הרמב"ן הנ"ל [ומשמע דבאמת לר"ב ההיתר משום דאינו מתכוון ולא הזכיר דמותר רק משום דאינו עומד להנאה כדברי הרמב"ן] אלא דצ"ב למה בהנאה שרי באינו מתכוון, ובאכילה אסור, וכמו"כ צ"ע מדין נודר מן המעין שאסור לטבול בו אף שאין מתכוון להנאה, (ר"ה כח) וכן המודר הנאה מנכסי חבירו אסור לבקרו בחלו אף שאין מתכוון ליהנות. וכן קשה מפסחים לג דמתעסק במעילה חייב אף שלא נתכוון ליהנות. וע"י משכ"ב בחי' הגרש"ש נדרים סי' יא, ובזכר יצחק סי' מא. [משכ"כ הגרש"ש לבאר ע"פ הריטב"א, צ"ע דהריטב"א הוא כפי' הראשון של הרמב"ן והר"ן כפי' השני, ולא מודו זל"ז].

יז) בגמ' שאני התם דמיקלא איסוריה. בפשטות הכוונה שהריח יוצא אחר שאין האיסור בעולם, אלא דצ"ע א"כ למה אמרו במשנה דההיתר משום דאין טעם כמון אלא ריח מון, הרי אפי' טעם צריך להיות מותר. וע"י בפלתי (קח סק"ו) שביאר דנהי דאם יצא הריח אחר שמקלי אסורא מותר, מ"מ יש ספק שמא יצא קודם ואסור, וסו"כ הדין תלוי דאם הוי אסורא דאורייתא אזלינן לחומר ואי דרבנן לקולא, וע"ז אמרה המשנה שיש כאן רק ריח וריח אסור מרדבנן [ע"ש בפלתי שדן בזה אי הוי דאורייתא או דרבנן]. עוד תירץ דהכוונה דאם היה טעם היה מקום להסתפק שמא נתן טעם בטרם שמיקלא איסורא, אבל מאחר שיש כאן רק ריח א"כ פשיטא לן שאין דרך הריח ליקלט עד שנקלה לגמרי.

וביד יהודה (קח סק"ג ד"ה אבל) כתב דהביאור דהריח דנשאר בתנור אחר שנקלה לאו מילתא היא לכו"ע, ולא ידעתי אם כוונתו משום דאיכות הריח פחותה בכה"ג, או דהסברא כעין מש"כ באות יד דאם אין הריח מתקשר לאיסור הוי יותר כדבר שאין בו ממש].

יח) באיסור והיתר למד מקושית הגמ' מכמון דבדבר חריף לכו"ע ריחא מילתא [היינו כשהאיסור חריף] ובמרדכי איתא דאם ההיתר חריף לכו"ע אסור דמחמת חריפותו שואב האיסור אצלו. וע"י בפר"ח שהקשה על האו"ה מה הראיה מהגמ' הרי איירי לאב"י, אבל למאי דקי"ל כרבא דבעלמא ריחא לאו מילתא א"כ יתכן שגם חריף מותר. ובפלתי (סק"ו) הוסיף דזה מוכח מהגמ' דהרי רבא אמר מנא אמינא לה - מכמון, משמע דלרבא א"צ לשנויא דמיקלא קלי איסורא. ועי"ש מה שתירץ.

יט) כתבו התוס' דהא דרבא לא אסור מדין שותה - כיון דמזיק לו, ומשמע דיסוד ההיתר משום שמזיק, וצ"ע מלשון הגמ' דההיתר משום דריחא לאו מילתא, גם קשה למה בכמון מותר לרבא בלאו טעמא דמיקלא קלי אסוריה הרי שם אין הריח מזיק. וע"י במהרש"א ומהר"ם שעמדו על הקושיא השניה, וע"י מהר"ם שכתב דרבא סובר דאם הוי כשותה לא מהני מה שמזיק דסו"ס שותה, [וכל ההיתר דמזיק הוא רק לגבי איסוריה], ולכן אומר רבא דריחא לאו מילתא ואי"ז שותה אלא נהנה, וכיון דהרי רק נהנה אין כאן איסור משום דמזיק. וכ"ה משמעות התוס' דף י"ב. אמנם דבריו צ"ע דמלשון התוס' לא משמע כן, וגם בתוד"ה רבא מבואר להדיא דלרבא י"ל דריחא מילתא [ר"ל דחשיב כשותה] ואפ"ה כאן שרי משום דמזיקו. וכבר עמד בזה המרי"ך שציין הרע"א בגה"ש.

ובמהרש"א תירץ דדברי רבא מתפרשים באמת בתרי גווני, דאם ס"ל כרב דריחא מילתא בע"כ ההיתר כאן משום דמזיק וזה מתיר גם את השתיה ולפ"ז גם לרבא בעינן לתירץ דמיקלא קלי, ומה שהביא רבא ראייה בסוגין הוא להצד דסובר כלוי דריחא לאו מילתא ולפ"ז בתרומה ההיתר משום דריחא לאו מילתא לחוד, ומה שצריך בבת תיהא לסברת מזיקו הוא רק כדי להתיר את האסוריה. וע"י בפלתי (סק"ו) מש"כ עוד ליישב בזה.

ובעיקר הסברא להתיר ע"י שמזיק גם את נחשב כשתיה, ע"י בפלתי שם שמבאר דלצד זה בע"כ דריחא מילתא רק מדרבנן ולא גזרו במקום שמזיק לו.

עוד כתבו התוס' דגם אביי שאוסר כאן יתכן שמתיר בההיא דצלי בפסחים, משום דהתם מיערב הריח בדבר אחר, [ויתכן לבאר דבכה"ג מי ודאי דלא דנים אותו כחלק מהעיקר ולכן הוי כאין בו ממש, או ד"ל דמצד איכות הריח במציאות נקלש הריח כשנכנס בדבר אחר], וע"י מהרש"א שהקשה לפ"ז מאי מיייתי רבא ראיא מכמון הרי שם נתערב הריח בפת, ותירץ כעין הנ"ל דדברי אביי מתפרשים בתרי גווני ותלוי אם סובר כרב או כלוי, וכאן מיייתי רבא ראיא להצד דאביי סובר דריחא מילתא אפי' בנבלע.

(כ) ע"י ברי"ף (חולין ל"ב א' בדפי הרי"ף) שפסקו דבדוואתא כלוי דפסחים דזה כדעת רבא [וכשיטת רש"י המובאת בתוס' כאן] והביא שיש חולקין וסוברים דצלי בתנור דמי לפת חמה וחבית פתוחה דבזה אמר ר"ל דלכולהו תנאי אסור, וכן ראיא מההיא ביניתא דאטויה בהדי בישרא [שהביאו התוס'].

והרי"ף דחה את החולקין דאנן פסקין באמת דלא כר"ל ופליגי גם בפת חמה וחבית פתוחה והלכה כר' יהודה דמתיר, והא דפת שאפאה בצלי וההיא דביניתא - זה אסור לכו"ע מתרי טעמי, חדא דאי שרית למיכלא בכותחא אישתכח כמאן דשרי לאטוויי בשר שחוטה בהדי בשר נבלה לכתחילה ולוי לא שרי אלא בדיעבד. ועוד משום דפת שאפאה עם הצלי כיון דשריא עם בשר לחוד הו"ל כדבר שיש לו מתירין, דדינו דאפי' באלף לא בטיל וכל דבר שהוא אחד באלף כריחא בעלמא הוא ואפ"ה אסור וה"נ בהאי פת.

עוד כתב הרי"ף שם דרב שאוסר ריחא אזיל לטעמיה דס"ל מב"מ אינו בטל אפי' באלף ומשמע מהרי"ף דריח נחשב תמיד לפחות מנו"ט, וצ"ע לפ"ז דבכמון וחבית דמיירי בתרומה מין בא"מ דלכו"ע לא אוסר באלף, ואיך אמרין דשייך לאסור שם מצד טעמא מילתא.

וע"ע ברמב"ן שהקשה על הרי"ף דאם בדשיל"מ לכו"ע אסור א"כ מוכח שכל ההיתר רק מצד בטול ברוב, וא"כ איך שרי להריח בבת תיהא שהאיסור לחודיה ואין בו שום ביטול. וביד יהודה כתב דאין כוונת הרי"ף דאסור משום דהוי כ"ש, אלא כמו שהחמירו בכ"ש כד החמירו בריחא בדשיל"מ, אכן זה לא מיישב על מה שהקשינו קודם במש"כ הרי"ף דגם רב דאסר הוא רק לטעמיה דאוסר בכ"ש, וא"כ למה בכמון אסור, וע"י בפלתי סק"ז שכתב דאין כוונת הרי"ף דריחא דהוי כאחד באלף, אלא דכיון דא"י נ"ט דמי ליותר מס' ולכן בתרומה שאוסרת עד מאה גם ריחא מילתא אוסר [ולפ"ז מוכח שהרי"ף סובר דגם במין בשא"מ אוסרת תרומה במאה, וכשיטת רש"י דף צט] ועע"ש בפלתי שהאריך טובא בכ"ז.

ובתוס' כתבו דחמץ בפסח שאסור בכ"ש אסור בו גם ריחא, וכתב הפלתי דתוס' לשיטתם דפסקו כרב דריחא מילתא, וכל ההיתר משום דתנורים שלנו גדולים והוי כביטול ברוב ולכן בפסח אסור, אבל למ"ד ריחא לאו מילתא מותר אפי' בפסח.

וע"י ביד יהודה (סי' קח סק"ג) שהאריך בפלוגתא דתוס' והרי"ף אם יש דרגות בריחא או לא, וביאר דלתוס' הנידון בסוג ריח זה, ולרי"ף הוי נידון כללי אם ריח בכל אסור ע"ש.

ועע"י ברמב"ן שתירץ הקושיא מפת וביניתא, דבב"ח החמירו יותר משאר אסורים מכמה טעמים ע"ש. וע"י בריטב"א ובר"ן בחולין שם.

(כא) ע"י ביד יהודה (ק"ח א') שהביא להוכיח מהט"ז ומהרש"ל ועוד פוסקים דדבר שנאסר מחמת ריחא נעשה נבלה וחוזר ואוסר.

והיד יהודה כתב להוכיח ממש"כ המחבר דאם חתיכת ההיתר מכוסה בבצק מותר, ולמה לא נימא שהבצק חוזר ואוסר, וביאר הטעם בזה דהבלוע אינו מעלה כלל ריח ולכן אמרין בזה לכללא דאין הנאסר אוסר יותר מן האוסר.

(כב) תוד"ה אמר רבא כתבו התוס' דהא דאין הפת שהסיקוה בכמון נאסרת משום דלא הוי תרומה איסוה"נ. וכ"ה ברש"י.

אמנם בתוס' ד"ה אביי משמע דכל ההיתר רק אם הוסק לצורך כהן אבל אם הוסק לצורך ישראל הפת עצמה אסורה. וראיתי בדרך אמונה (פט"ו הי"ד מתרומות בביאור"ל) שכתב דודאי גם לתוס' מותרת הפת אפי' אם הסיקו באיסור, אלא דלא ניחא להו לאוקמי ברשעי שעשו באיסור. עוד הביא שם דברי הריטב"א בסוגיין שכתב וז"ל: פרש"י דאי משום דהוסק באיסור לא איכפת לן דתרומה אין איסורה איסור הנאה [ולפנינו ברש"י ליתא חיבת באיסור] כו' ומיהו גם תרומה אסורה בהנאה מדרבנן לכתחילה היכא דמכליא קרנא ומשום גזל השבט עכ"ל, משמע לכאוי דסובר דנאסרת אף הפת, ודחה הד"א דהריטב"א קאי רק על לישנא דרש"י שכתב שאין תרומה אסורה בהנאה משמע בכל הנאה, וע"ז כתב הריטב"א דבהנאה של כלוי אסורה.

אמנם במאי דפשיטא ליה להד"א דאין לאסור התרומה אף אם נאפתה באיסור, נראה דיש לדון בזה, עפ"מ שראיתי בספר ראשי שערים (להגרא"ז גורביץ זצ"ל) יבמות סי' כה לדון אם בהנאה של כלוי יסוד האיסור הוא הכלוי, או דהאיסור הוא ההנאה, אלא דלא אסרה תורה שאר הנאות רק ההנאה שמכלה את התרומה דהשמוש בה סותר את היעוד של התרומה - הנאה זו אסרה תורה. ולפי הצד השני שפיר י"ל דאם נאפתה הפת באופן שהנאת התרומה היתה הנאת כלוי הוי זה איסור לעולם, דההנאה עצמה אסורה כשנוצרה באופן זה ודו"ק.

דף סז ע"א

(כג) בדין נטל"פ. לשון ר"ל "ואינה נאכלת מפני זה", וכתב רש"י: "ואינה נאכלת לאו דוקא דכיון דפגימתה פורתא קרי לה אינה נאכלת". וכן כתבו הראשונים, וע"י בר"ן שהוכיח כן מקדרה שאינה בת יומא דקרי לה

נטל"פ ובודאי שאינה פוגמת התבשיל כ"כ על שלא יהא נאכל, וראיה לדבר עוד משמן ודבש וקורט של חלתית ודומיהן שהתירו בדף ל"ח ובודאי שאינן נפסלין מאכילת אדם שהרי נאכלין. אמנם הרא"ה בבדק הבית (ב"ד שער ראשון דף י"ט) כתב דהבלע שבדופני הכלי בקדרה שאינה בת יומא נפגם מאכילת אדם ומה שבתבשיל לא הוי כ"כ פגום היינו משום שהתבשיל מחפה עליו, אבל הוא מצד עצמו אסור. ובמשמרת הבית השיג עליו מיי"נ שנפל ע"ג גרוגרות שמבואר במשה דהוי נטל"פ אף דברור שלא נפסל מאכילת אדם לא היין ולא הגרוגרות, וכן מחומץ לתוך גריסין, וכן מכלי בן יומו דא"א דלא פגים פורתא. והנה במשה"ק מחומץ לתוך גריסין, נראה דאזלו בזה לשטתייהו בהמשך דבריהם, דהרא"ה לומד דהוי רק טעמו ולא ממשו וסובר דטעכע"ק דרבנן ולכן הקילו אפי' שלא נפסל מאכילת אדם הואיל ומ"מ נטל"פ, והרשב"א השיג עליו דזה הוי ממשו, וא"כ לשיטת הרא"ה לק"מ מחומץ לתוך גריסין דשם באמת הוי קולא באיסור דרבנן. וכע"ז י"ל בהא דין ע"ג גרוגרות, וכן משמע במשמרת הבית שגם בזה נחלק על הרא"ה אם הוי רק "טעם" [הואיל ואין כזית בכדי אכ"פ] או דהוי כממש. ועיין בראשונים שהביאו שיטת הראב"ד שמתיר רק בנפסל בפועל מאכילת אדם, וכנראה דזה כשיטת הרא"ה.

(כד) ולשיטת הרשב"א צ"ב מהו יסוד ההיתר בנטל"פ והרי האיסור לכשעצמו לא הותר ואיך שרי לאוכלו. וכתב בזה הרשב"א בתוה"ב שם: וא"ת והלא נטל"פ מנבלה גמרינן לה וסתם נבלה ראויה לגר שמה נבלה, לא קשיא דהתם היינו להתירה בפני"ע והילכך עד דמיפגמה לגמרי מאכילת גר אוסרה, אבל איסור תערובת שהולכין בו אחר נתינת טעמו כאן שנותן טעם לפגם כל שהוא בתערובתו מותר לפי שאינו נותן טעם דאדרבה פוגם. ודוקא כשנתערב איסור מועט לתוך היתר מרובה, אבל איסור מרובה לתוך היתר מועט ואפי' מחצה על מחצה מסתברא שאין אומרינן בזה נטל"פ מותר עד שיפגום לגמרי כנבלה עד לגר. ועי' בר"ן (ל"ב ב' בדפי הרי"ף) שביאר בדברי הרשב"א "דאי משום ממשו דאורייתא ברובא בטיל ואי משום טעמא אין כאן נ"ט כיון שהוא פוגם". ומבואר דהא דגוף החפצא שרי הוא מדין בטול ברוב, ומה שאין כאן דין "טעם כעיקר" הוא משום דנטל"פ. ונמצא לפ"ד הרשב"א דין נטל"פ הוא סברא בהלכות טעם כעיקר.

ובעיקר סברת הרשב"א תמה הפמ"ג (קג משבצות סק"א) איך אפשר ללמוד סברא זו דמה שמקלקל קצת אין דין טעכע"ק מנבילה שאין ראויה לגר, וכתב הפמ"ג דזה נלמד מסברא, דכל המקור לטעכע"ק הוא מקרא דמשרת או מגעולי מדין, ואין משם מקור אלא לטעם משובח. ואפשר נמי יליף מנבלה דכמו ששם חזינן דאם אין ראוי כלל לאדם מותר, ה"נ בטעם כעיקר י"ל דלא אסרה התורה אלא משובח גמור. ושוב הקשה הפמ"ג דמ"מ ניכר הוא ע"י הטעם וא"כ לא יתבטל ברוב וכמש"כ הרשב"א דף צ"ח בשם הראב"ד דח"ך אוכל יטעם וזהו הסבר הדין דנו"ט אסור, וא"כ הך סברא שיכא גם בנטל"פ. ותירץ דכל דלא הוי טעם מושבח לא הכרה היא. [ע"ע בפמ"ג בפתיחה ח"ג פ"ג ד"ה עוד, ועי' עוד בפתיחה שם ד"ה גם שדן במין שנתערב באינו מינו ואין ידוע מה ההיתר ומה האיסור. דבכה"ג יתבטל ברוב משום דל"ש כאן "הכרה" ע"י הטעם דלא ידוע מהו האיסור. וע"ע בפתיחה ח"ג פ"א ד"ה עוד ראיתי שהקשה בנפל חצי זית היתר וח"ז איסור לששים דיצטרף לאסור משום דע"כ ניכר הטעם, אמנם מדברי האבנ"מ בתשובה ד' משמע דהא דאין טעם בטל משום "חשיבות", ולפי"ז יש לדון בכל הנ"ל, עמשכ"ב בספר ארח דעה בפתיחה].

אמנם ביד יהודה (סי' קג סק"א) תמה איך אפשר לפרש דמסברא ידעין לה, והרי בגמ' מפורש דילפינן מנבילה. ולכן מפרש דהא דנבלה בעינן שיפסל גם מאכילת אדם הוא משום דאל"כ נהי דה"טעם" פגום מ"מ נהנה מגוף האוכל שמשבעו. אבל כאן שבאים לדון רק מצד ה"טעם", בזה סגי שאינו טעים, וא"צ שיפסל מאכילה.

(כה) והנה הר"ן כתב ע"ד הרשב"א דאין דעתו נוחה בהיתר זה (וביאר היד יהודה דהוקשה לו קושית הפמ"ג למה לא מקרי דהוכר ע"י טעמו) ולכן מפרש הר"ן: דמה מצינו בנבלה שלא אסרתה תורה אלא כשהיא ראויה לגר מפני שהאוכל נהנה מן האיסור אע"פ שהיא נפגמה קצת, אבל כל שאינה ראויה לגר כיון שאינו נהנה מן האיסור היתרתו תורה ואע"פ שחל עליה איסור מתחלה אף באיסור שני"ט בהיתר כיון שההיתר נפגם קצת מן האיסור נמצא שזה שאוכלו אינו נהנה מן האיסור אלא מצטער עליו הלכך שרי אע"פ שחל איסור מתחילה באותו דבר שנתערב בהיתר. ולפי"ז קרוב אני לומר שאם הגדיל איסור מדתו של היתר עד שהוא משביח יותר כשאוכלו בגודל מדתו ממה שהוא פוגם בהפסד טעמו אסור עד שיפסל מלאכול לאדם כנבלה, וכי אמרינן דבפגם כ"ש סגי היינו כשפוסל יותר בקלקול טעמו ממה שמשביח בגודל מדתו. עכ"ל. [יל"ע איך מודדים השבח וההפסד, האם לכל אדם לפי מה שהוא, או דתלוי בדעת רוב בני"א].

וביאר דעת הר"ן דאין ההיתר כלל משום בטול ברוב, אלא דכיון שאין האיסור בפני"ע ודנים עליו ביחס למה שמעורב בו, א"כ אם מציאותו מגרעת דמי לנבלה שאין ראויה לגר במה שמגרע את ההנאה. (עי' בזה ביד יהודה ק"ג סק"א) ונראה הביאור בזה דנהי דמצד החפצא לא פקע אסורא, מ"מ לפי המעשה אכילה מקרי שהאיסור לא הוסיף באכילה אלא רק גרע, ולכן מותר.

ולעיל אות א' הובא הנידון בדבר שאסור בכ"ש אם מותר בנטל"פ וע"ש מש"כ האחרונים דתלוי בפלוגתא הנ"ל. והנה יעוי' בחידושי הר"ן על המסכת כאן, שכתב דאם יש כזית בכדי אכ"פ ודאי שאסור, ולפי הרשב"א משמע דנקט הר"ן דמותר ע"ש. ונראה הביאור בזה, דלדעת הר"ן הרי אין החפצא בטל ברוב, אלא יסוד ההיתר משום דהמעשה אכילה מתייחסת לרוב ההיתר וממילא האיסור מגרע את האכילה. וא"כ כ"ז שייך רק כשאין כזית בכדי אכ"פ שאין כאן שיעור אכילה באיסור ולכן נטפל האיסור להיתר ונידון כמגרע את אכילת ההיתר. אבל בדאיכא כזית בכדי אכ"פ נחשב שאוכל את האיסור רלחוד שהרי יש בו שיעור אכילה ולכן פשוט שאסור. אמנם להרשב"א גם זה מותר דהאיסור בטל ברוב.

כו) והנה הרא"ה בבד"ה (דף יט) הקשה על הסוברים דקדרה שאינה בת יומא לא נפסלה מאכילת אדם דא"כ איך שרי לבשל בה לכתחילה מדאורייתא, והרי אין מבטלין אסור לכתחלה. ופשוט שכל הקושיא לדעת הרשב"א דמתיר מצד בטול ברוב, אבל להר"ן דבאמת לא בטל ברוב ומ"מ מותר משום דהטעם גרוע אין כאן קושיא. והרשב"א במשמרת הבית תירץ על קושית הרא"ה א) דיתכן דדין אין מבטלין איסור לכתחילה הוא רק מדרבנן. ב) דגם מי שאוסר מדאורייתא היינו רק דבר בעין שאפשר לבשלו בפני"ע אבל בלע שבקדרה א"א. ג) ועוד שאם אתה בא לאסור הקדרה לעולם איכא הפסד כלים ע"ש.